

Süli Attila

Gábor Áron első csatája?

A hídvégi ütközet 1848-november 30-án

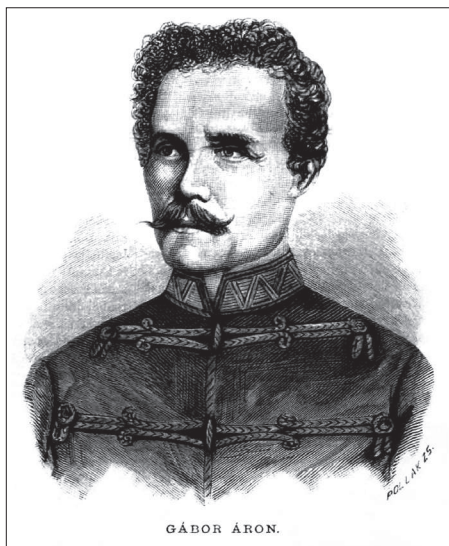
*Az újabb, egykorú
források más
megvilágításba helyezik
és tisztázzák a Hídvégen
történeteket, valamint
a lövegek bevetését.*

Háromszék bizottmányi ülése 1848. november 28-án határozatban mondta ki az önvédelmi harc felvállalását. Ezt megelőzően császári-királyi reguláris csapatok, illetve román és szász népfelkelők törtek be a törvényhatóság területére Erdővidék és bodzai őrvonal felől, az utóbbinál az ellenség az őrseget lekasabolta. Így a háromszéki alakulatok (határőrök, nemzetőrök, honvédek, Mátyás-huszárok) a fenti két veszélyeztetett pontra siettek.¹ Ebben az időszakban a székely véderő már rendelkezett lövegekkel, mivel a gróf Kálnoky család egy egyfontos vaságyút ajánlott fel, míg a Magyarhermány községhez tartozó bodvaji bányauzemben három hatfontos vaságyút öntöttek, amelyek közül egynek a felszerelését már Erdővidéken megkezdtek, ellenben a munkálatok befejezésére – a korabeli nyugták szerint – csak december elején került sor Sepsiszentgyörgyön.² A későbbi visszaemlékezők nem győzik hangsúlyozni, hogy az ágyúk megjelenése és Gábor Áron fellépése milyen nagy erkölcsi tartást adott a székely tábornak. Arról

azonban, hogy a bodvaji lövegeket mikor és hol vetették be először, már megoszlanak a vélemények. Orbán Balázs, Semsey Tamás, Macskási Antal szerint a hatfontos ágyúk először a december 5-én vívott szászhermányi ütközetben szerepeltek, míg K. Horváth Ignác és Nagy Sándor szerint a november 30-án vívott hídvégi harcokban már részt vett két bodvaji löveg is és a tüzeiket maga Gábor Áron vezényelte.³ Az utóbbi vélemény a történetírásban is gyökeret vert.⁴

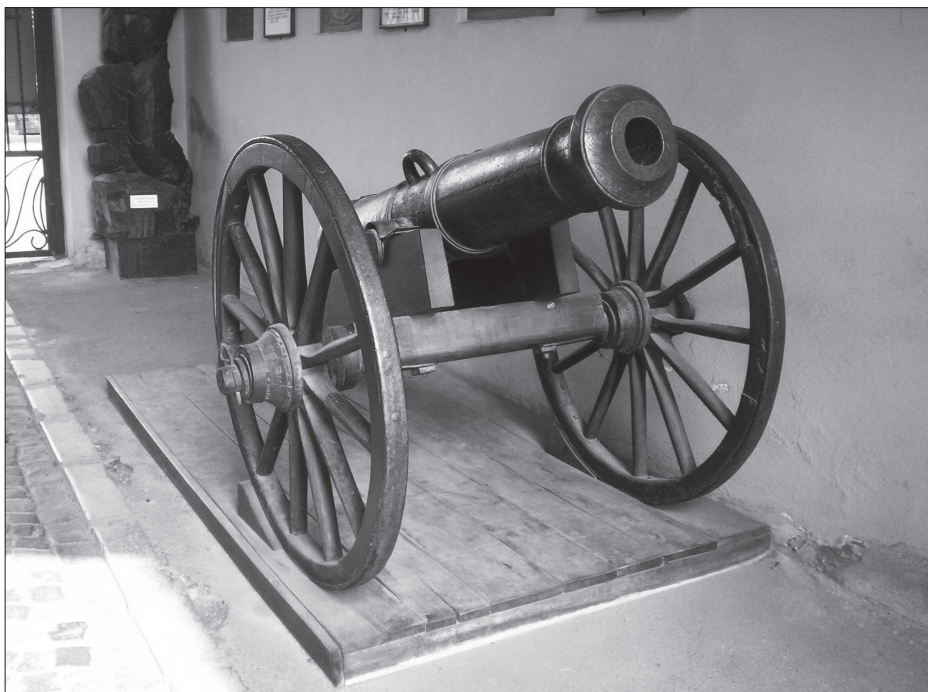
Az utóbbi időben azonban újabb, egykorú források kerültek elő, amelyek más megvilágításba helyezik és tisztázzák a Hídvégen történeteket, valamint a lövegek bevetését. Mielőtt azonban ezekre rátérnénk, adjuk át a szót a kortárs uzoni Béli Gergelynek, aki az eseményeknek maga is szemtanúja volt. E szerint: „26 novembris Földváról jövő katonaság a hídvégi hídnál lévő őrtanyát meglepi, s a 80 emberekből álló honvéd garnizon ellent nem állhatván, sőt a falusiak is kinyilatkoztatván, hogy inkább megadják magokat, mintsem felgyújtassák falujokat, a néhány honvéd visszavonul a faluból, a császáriak kezeseket visznek által Földvárra, hol akkor báró Stutterheim⁵ volt – a falutól elszedik a fegyvert s fekete-sárga lobogót tűznek a tornyára.

A csak félóránnyira fekvő Árapatakan detachírozott⁶ 25 honvéd ezen hírre a századjához csatolván magát Szentgyörgyre vonula vissza s Árapatakon csakis 100 lándzsás helybeli földész tevő az őrvonali szolgálatot, löfegyverünk mindössze is alig lévén vagy 8 darab. 27^{ik} csendesesen folyt le, ámbár minden órán várok a császáriak jövetelét, délután azonban látván, hogy az Olt mentén a szász nemzetőröket rendes katonaság váltotta fel, mint árapataki nemzetőri kapitány rendelkeztem a komp partra kihúzása iránt, de ez több időt kívánván s már kezdvén alkonyodni az idő, más hajnalra tevén a

GÁBOR ÁRON.

Gábor Áron. Pollák Zsigmond metszete a Vasárnapi Újságban, 1881 (forrás: wikipédia)

A Gábor Áron műhelyében készült ágyúk egyetlen fennmaradt példányáról készült replika a kézdí-vásárhelyi Céhtörténeti Múzeumban (forrás: wikipédia)

szükséges intézkedéseket s jó őrizetet hagyván a kompnál, a faluba vonulék. – Azonban beesteledvén egészen s nagy köd ereszkedvén, a császáriak kocsikon átjöttek s a kompot magokkal vivék. – A strázsák pedig mind beszaladtak a faluba hírt hozni. Ily móddal minden pillanatban ki lévén téve az ellenség megtámadásának, az Olt partján fegyveresen várak a falusiak a reggelt. – Ezen eseményekről rendszeren jelentést tévén Sz[ent]györgyre a kormány hivatalnak, attól lelkesítő szavakat igen, de segítséget nem nyerék, hasonlólag a dobolyi táborral is összekötetésbe tevők magunkat. – 28^{ik}án Hídvég még szabad volt a császári katonaságtól, ezek Földvára vonultak vissza, a kompot igyekeztek a szászok szárazra kihúzni, de siker nélkül, Dobolyból egy cirkáló csapat jöven Árapatakára, kezde szürkülni. De Árapatakán a komp helyén lévő őrtanyáknak a túlsó partról értésére adják, hogy másnap reggel 9 órakor át fognak jönni a fegyvert elszedni s a császári lobogót kitűzni. Erről jelentést tévén Sz[ent]györgyre, onnan 125 honvéd a későbbi 12^{ik} zászlóaljából küldetik, ahol 4 órakor hajnalba megérkezvén, a szükséges előkészületek azonnal megtétek, 29^{kén} reggel 9 órakor megtelt a hajó császári néppel, de a 25 honvéd, mely a hajó helyén, bokrok megé volt búva, rájuk lővén, elszaladtak, odahagyván a kompot, melyet azonnal vissza is viték az árapatakiak s kihúzván a vízből, fenekét meglyugatták. Alig történt ez meg, midőn Hídvég felől dobszó hallék

s az Olt mellett őrizetet hagyva a Hídvég felőli falu végére sietett a honvéd osztály, a falusi 100 lándzsás emberrel. – A földig érő nagy köd gátlá a szemet a messzelátásban, csak a közelgő sokaság kurjongatása árulá el hollétöket. – Végre az előőrek s csatárok egy másra bukkanván, egynéhány lövöldözés után a főtesthez visszavonulnak s megkezdődött az osztályonkénti tűz, mely is 2 ½ órát tartá anélkül, hogy egy vagy más rész hátrált volna. – A kicsiny számú honvédek semmi reservára⁷ nem támaszkodhatván s a dechargerekből⁸ ítélvén csak az ellenség mennyiségére, de a köd mián annak kiterjedését s minőségét nem látván; minekutána a 2 ½ órai lövöldözés alatt löszere is elfogyott, kéntelennek látta magát Doboly felé visszavonulni – minekutána a Haydte⁹ vezérlete alatt lévő 250–300 rendes greniczer és Bianchi¹⁰ gyalogság vagy 80 dragonyos¹¹ és 2500 fegyveres oláh csorda a faluba vonulván, azt nagyobára koprédálta, különösen az udvarokat, melyeket le is égetett, de kéntelen vala alkonyatkor visszavonulni Hídvégre, megpillantván a Sz[ent]györgy felőli tetőkön közeledő székely segítséget. – Ez vala az első fegyveres összeütközés, mely magába alig érdemel említést, de amint nem soká ki fog világosulni, megóvta Háromszéket az oláh csordák ártól s pusztításától.

30. novembris az említett székelység Zsombori vezérlete alatt mintegy 1200 fegyveres néppel és nemzetőrökkel egy egyfontos kis ágyúval bémegy

Hídvégre, azt üresen találván, a Földvár felőli hídnak indul, de azt erőssen megrakva találja, kemény tüzelés után, a mieinknek ágyújuk lévén, megszasztják a császáriakat, a részünkről történt ágyúzás nagy meglepetést és rémülést szült a császáriaknál, Földvart beveszik, mely alkalomnál egynehány ház elég. A császáriakat nagy félelem szállotta meg, úgy hagy egész Sz[ent] Péterig¹² visszavonultak. A miénkek pedig az őrvonalai lineát¹³ helyreállítván, a hanyatló nappal visszavonultak az osztályok táboraikba.¹⁴

Béldi leírása nemcsak azért tekinthető pontosnak, mert szemtanú volt, hanem azért is, mert precízen határozta meg a Kálnoky-féle ágyú típusát.¹⁵ Emellett más, egykorú források is alátámasztják az árapataki birtokos leírását.

Egyrészt az eseményeket megörökítő Carl Thiess brassói szász krónikás szerint a székelyek a lövegükből ágyúgolyók helyett vas óráutókkal lőttek.¹⁶ Az utóbbiak begyűjtését a november 28-i székgyűlésen határozták el.¹⁷ Azonban a bodvaji üzem bányaművezetőjének, Bodor Ferencnek az 1849. március 24-én kelt elszámolása szerint a három hatfontos löveg mellé ágyúgolyókat is öntöttek.¹⁸ Ugyanakkor november 29-én 42 db. ágyúgolyót szállítottak át Kézdivásárhelyről Sepsiszentgyörgyre.¹⁹ Azaz ágyúgolyó volt bőven, így az órapondusok lövedékként való használatának csak egyetlen logikus magyarázata lehet: Hídvégnél a Kálnoky-féle egyfontos vaságyút vetették be, amelyhez a három- és hatfontos ágyúgolyókat a nagyobb úrméret miatt nem tudták felhasználni.

... teljesen valószínűtlen, hogy a hatfontos löveg elébe csak egy lovat fogtak volna, így megállapítható, hogy ebben az időszakban csak a Kálnoky-féle kiskaliberű löveget mozgatták.

Van azonban más egykorú forrásunk is a fentebb előadottak igazolására. A Kovászna Megyei Állami Levéltárból – Demeter Lajos helytörténész kutatásai révén – az alábbi kútfő került elő:

„Nagyon tisztelt Kormányi Bizot[t]-mány!

A tegnap késő őrve [érkezett] tisztelt rendelet[ük] nyomán az ágyú elejében fogandó lovat küldöm, azon megjegyzéssel, hogy hámat nem adhatok, mivel a jelen mozgalmak előtt, melyeket Brassóba részint alkudtam, részint igazítás végett béküldöttem, még ottan vagynak. – Egész tisztelettel lévén – a

Tisztelt Kormányi Bizot[t]mánynak
Aláz[atos] szolgálja
Tompá János mpr.
K[is] Borosnyó 30a 9bris
1848.

*

Nagyon tisztelt kormánybiztos Horváth Albert és Berde Mó[z]sa urak[na]k – tiszt[elettel]
S[eps]i Sz[en]t György²⁰

Az teljesen valószínűtlen, hogy a hatfontos löveg elébe csak egy lovat fogtak volna, így megállapítható, hogy ebben az időszakban csak a Kálnoky-féle kiskaliberű löveget mozgatták. Ugyanis a hatfontos ágyú mozgatásához legalább négy hámoslóra volt szükség, míg az egyfontoséhoz egy is elég lehetett. Azaz az egyfontos ágyút a sikeres hídvégi harcok után a másik veszélyeztetett pontra, a Bodzai őrnalra vitték.²¹

... az egykorú forrásaink szerint az 1848. november 30-i hídvégi ütközetben a Kálnoky-féle egyfontos löveg vett részt, a bodvaji ágyúk bevetésére csak december elején került sor.

Másrészt viszont a forrásaink szerint az első teljesen felszerelt bodvaji ágyú csak 1848. december 4-én érkezett meg Gábor Áron felügyelete alatt a Nagy Imre alezredes parancsnoksága alatt álló uzoni táborba.²²

Összegzésképpen megállapíthatjuk, hogy az egykorú forrásaink szerint az 1848. november 30-i hídvégi ütközetben a Kálnoky-féle egyfontos löveg vett részt, a bodvaji ágyúk bevetésére csak december elején került sor. Gábor Áron hídvégi fellépését kizárni nem lehet, de erre vonatkozólag korabeli kútfővel nem rendelkezünk.

A bodvaji kohó. Gábor Áron itt öntötte a háromszéki önvédelmi harc első ágyúit.

Jegyzetek

- 1 Egyed Ákos: *Háromszék 1848-1849. Forradalom és szabadságharc*. Harmadik, bővített kiadás. Sepsiszentgyörgy, 2008. (A továbbiakban: Egyed, 2008.) 146-147. o.
- 2 Süli Attila: *Erdély hadiipara 1848-49-ben*. In: *Ágyúba öntött harangok. Tanulmányok Gábor Áron születésének 200. évfordulójára*. Szerk.: Hermann Róbert és Benkő Levente. Barót-Sepsiszentgyörgy, 2014. 122-188. o. A hivatkozott rész: 123-134. o.
- 3 Orbán Balázs: *A Székelyföld leírása. III. Háromszék*. Pest, 1869. 178. o.; [Semsey Tamás]: *Az első székely ágyú*. In: *Nemere*, 1883. 25. sz. 97-98. o.; Kuszko István: *Adalék Háromszék 1848-49. önvédelmi harcra történetéhez*. Kolozsvár, 1896. 11. o.; Nagy Sándor: *Háromszék önvédelmi harcra 1848-49*. Kolozsvár, 1896. 45. o.; K. Horváth Ignác: *Töredékek az 1848 és 1849ki székely hadjáratokból*. In: *Hátárvidék 1762-1918. I. Sepsiszentgyörgy*, 2003, 7-52. o. A hivatkozott rész: 32. o.
- 4 Egyed, 2008. 167-168. o.; Csikány Tamás: *Kisháború Háromszéken. 1848. december*. Barót, 2015. 36. o.
- 5 Johann Stutterheim báró, ezredes, császári-királyi hadsereg Brassó vidékére irányított dandárjának parancsnoka.
- 6 Kiküldött.
- 7 Tartalék.
- 8 Puskatűz.
- 9 August Heydte báró, százados, az Erdővidékre betört ellenséges különítmény parancsnoka.
- 10 63. (Bianchi) sorgyalogezred.
- 11 5. (Savoyai Eugen) dragonyosezred.

- 12 Szászszeptpéter.
- 13 Vonalat.
- 14 Süli Attila: *Uzoni Béldi Gergely „jegyzőkönyve” a magyar forradalom erdélyi eseményeiről 1849 január elejéig*. In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 2016/2. 532-545. o. A hivatkozott rész: 541-542. o.
- 15 A Kálnoky-féle löveg típusára lásd: Romániai Országos Levéltár Kovászna Megyei Irodája, Sepsiszentgyörgy / Archivele Naționale ale României Biroul Județean Covasna, Sfântu Gheorghe. (A továbbiakban: SÁL) Fond 20. Nr. 1490. Kimutatás a háromszéki ágyúkról. Sepsiszentgyörgy, 1849. január 6.
- 16 *Barcaság 1848/49-ben*. Szecseseváros, 1998. 13. o.
- 17 Egyed, 2008. 146. o.
- 18 Erdélyi Múzeum Egyesület Levéltára, Kolozsvár. Böződi György hagyatéka. Jegyzetek, adatgyűjtés Gábor Áronról. 4 csomó.
- 19 Székely Nemzeti Múzeum, Kéziratár. Szn. Kimutatás a kézdivásárhelyi raktárból kiadott lőszerekről. Kézdivásárhely, 1848. december 16. (Vida Dániel főhadnagy)
- 20 SÁL Fond 8. nr. 5994. fol. 11. Kisborosnyó község levele a háromszéki kormányzó bizottmányhoz.
- 21 Kisborosnyó ugyanis a bodzai úton fekszik.
- 22 *Székely Nép*. Szerk.: Szathmáry Lajos. Sepsiszentgyörgy, 1943. 273. sz. 5. o. Nagy Imre alezredes levele a háromszéki kormányzó hivatalhoz. Uzon, 1848. december 4. (Cs. Bogáts Dénes gyűjtése)